

НҮРЛЫ ЖОЛ

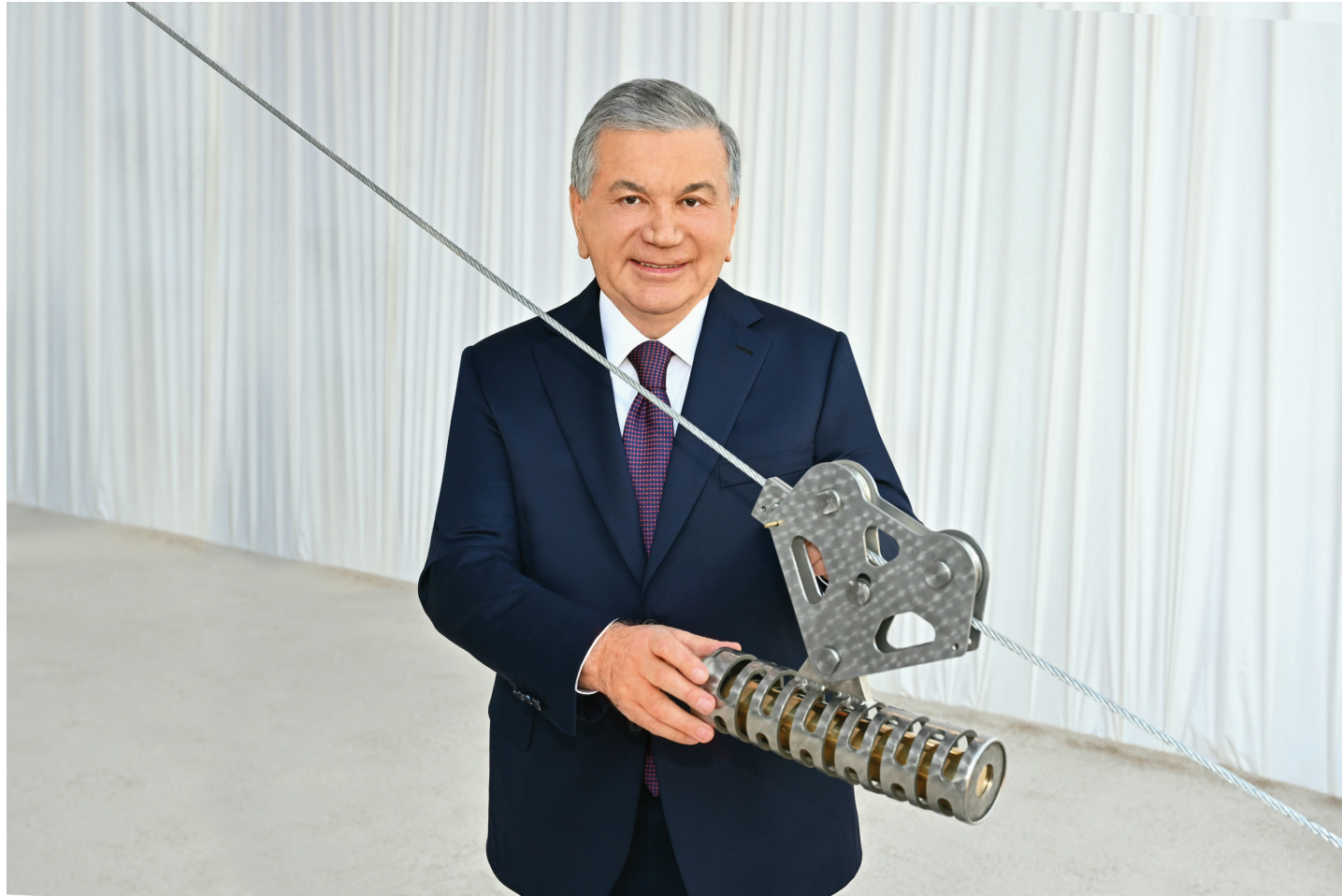
1991 жылдың 10 январынан шыға бастады

Өзбекстан Республикасы Олий Мажлисі Заң шығару палатасы Кеңесінің, Өзбекстан Республикасы Олий Мажлисі Сенаты Кеңесінің және Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинетінің газеті

№85 (3350), сәрсенбі, 22 октябрь, 2025 жыл

ӨЗБЕКСТАН ЦИФРЛЫҚ ӨРКЕНДЕУ ЖӘНЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ДАМУЫ ЖОЛЫНДА ЖАҢА БЕТ АШУДА

Президент Шавкат Мирзияев 21 октябрь күні астанамыздың Мырза Ұлықбек ауданында орналасқан IT-паркке барып, жобаның екінші кезеңінің іргетасын қалау рәсіміне қатысты.

Екі жыл бұрын бұл жобаның бірінші кезеңі 200 миллион доллар инвестициямен жүзеге асырылды. Шамамен ауданы 4 гектар жерде 20-25 қабатты 6 кенсе ғимараты мен заманауи конгресс-холл салынды. Мұнда мамандар үшін барлық жағдай жасалған, болашағы зор стартап жобаларды қолдау үшін инкубациялық және акселерация бағдарламалары ұйымдастырылған. Ақпараттық технологиялар, финтех, логистика, электронды коммерция, электронды білім беру, биотехнология және басқа салалардағы жобалар сәтті жүзеге асырылуда.

Қазіргі уақытта IT-парк резиденттерінің саны 3 мың 200 компанияға жетті, оларда 14 мыңнан астам маман жұмыс істейді. Өткен жылы тұрғындар 1,6 миллиард долларға қызмет көрсетсе, биылғы жылдың соңына дейін бұл көрсеткіш 2,5 миллиард доллардан асады деп күтілуде.

Алғаш рет экспорт көлемі 1 миллиард доллардан асады деп жоспарлануда.

“Өзбекстан — 2030” стратегиясына сәйкес ақпараттық технологиялар саласында 300 мыңнан астам

жасты жоғары табысты жұмыс орындарымен қамтамасыз ету көзделген.

— Бүгінде іргетасы қаланып жатқан бұл үлкен кешен алдымызға қойған ауқымды мақсаттарға қол жеткізуде, сондай-ақ инвесторлар мен Өзбекстан арасындағы тиімді ынтымақтастықты одан әрі нығайтуда маңызды рөл атқаратынына сенімдімін, — деді мемлекет басшысы.

Жоба бойынша IT-парк аумағы 1,5 есеге кеңейтіледі. Мұнда Сауд Арабиясының “DataVolt” компаниясымен бірлесе отырып, қуаты 12 мегаватт, құны 150 миллион доллар болатын дата-орталығы салынады. Келесі кезеңдерде тағы 3 миллиард доллар инвестиция салынып, қуаттылық 500 мегаваттқа жеткізілмек.

Сонымен қатар осы аумақта барлығы 6 ғимарат — Жасанды интеллект орталығы, Ғарыш және болашақ технологиялар орталықтары, 20 қабатты 2 кенсе ғимараты, сондай-ақ қызмет көрсету және сауда орталықтары салынады.

Бір сөзбен айтқанда, бұл кешен ең заманауи технологияларға, инновациялар мен білімдерге негізделген “Жасанды интеллект хабына” айналады.

Мемлекет басшысы Шавкат Мирзияев капсула қойып, “IT-Park” жобасының екінші кезеңінің құрылысын ресми бастап берді.

Содан соң Президент Шавкат Мирзияевтың төрағалығымен мемлекеттік басқаруға, экономика салаларына және өңірлерге жасанды интеллект технологияларын жеделдету енгізу мәселелеріне арналған бейнеселектор жиналысы өтті.

Жасанды интеллект технологиялары экономикадан білім беруге, медицинаға, ауыл шаруашылығына және басқару жүйелеріне терең еніп келеді. Жыл басында 2030 жылға барып әлемдік экономикадағы жасанды интеллект көлемі 15 триллион долларға жетеді деп болжанса, қазіргі талдаулар бұл көрсеткіштің 20 триллион доллардан асатынын көрсетіп отыр.

— Бүгінде адамзат өркениеттің жаңа кезеңі — жасанды интеллект дәуіріне батыл қадам басып келеді. Қай салада болмасын, кім осы жолда аяңбай еңбек етіп, нақты нәтижелерге қол жеткізіп, алға қадам басса, мәре соныкі болады, — деді мемлекет басшысы.

Өзбекстанда жасанды интел-

лектті дамыту туралы жеке қаулы қабылданып, саланың құқықтық базасы жасалды. Қысқа мерзім ішінде халыққа қызмет көрсету, банк және қаржы, қоғамдық қауіпсіздік, көлік сияқты салаларда 30-дан астам пилоттық жоба іске қосылды.

Өткен жылы Жасанды интеллектті дамытудың 2030 жылға дейінгі стратегиясы бекітілді. Цифрландыру министрлігінде бұл саламен жұмыс істеу үшін жеке орталық құрылды.

Нәтижесінде бір жыл ішінде еліміз жасанды интеллектке дайындықтың халықаралық индексында 17 сағатқа көтеріліп, Орталық Азияда 1-орынға ие болды.

Енді цифрландыруға жауапты министрлер мен сала басшыларының орынбасарлары да сектордағы жасанды интеллектті дамытуға жауапты болатыны анықталды. Қалалар мен аудандарда әкімдердің цифрландыру және жасанды интеллект мәселелері бойынша кеңесшісі лауазымы енгізіледі. Келесі жылы министрліктер мен өңірлерде жасанды интеллект енгізу жағдайын бағалау үшін рейтингтік жүйе іске қосылады.

Шетелдік сарапшылар Өзбек-

станның жасанды интеллект саласындағы әлеуетін 10 миллиард долларға бағалап отыр. Мұны мүмкіндікке айналдырып, қазіргі әлемде жасанды интеллектке сұраныс артып отырған заманда бәсекеге қабілетті болу үшін 3 негізгі мәселеге — инфрақұрылымға, ашық деректерге және кадрларды даярлауға көңіл бөлу қажет екені айтылды.

Денсаулық сақтау, энергетика, банк-қаржы, кеден-салық, көлік, тау-кен өнеркәсібі және ауыл шаруашылығы салаларында жасанды интеллект бойынша 100 жоба жоспарланған. Оларды жүзеге асыру үшін тиісті қуаттар, заманауи супер компьютерлер қажет. Дегенмен, қазіргі қолда бар қуат шағын жобаларды іске қосуға ғана жетеді.

Сондықтан заманауи супер компьютерлік кластерлер мен “Дата орталықтарын” көбейту қажеттілігі айтылды. Биыл 16 супер компьютер сатып алуға 50 миллион доллар бөлінді. Келесі жылы бұл қаржы екі есеге артады.

Салаға инвестицияларды ынталандыру мақсатында Қарақалпақстанда преференциялық режим енгізу туралы шешім қабылданды. Жасанды ин-

теллект инфрақұрылымына 100 миллион доллардан астам инвестиция салған инвесторлардың электр энергиясы үшін төлемі 5 цент етіп белгіленді, IT-парк жеңілдіктері қолданылады және импорттық жабдық кедендік баж салығынан босатылады.

Бұл ретте шалғай елді мекендерді жоғары жылдамдықты интернетпен қамтамасыз ету үшін келесі жылдан бастап “спутник интернет” операторларының қызметі іске қосылады. Олар бес жылға жер, мүлік, пайда және қосылған құн салығынан босатылады.

Министрліктер мен кенселердегі ақпараттың әртүрлі серверлерде сақталуы, олардың әртүрлі форматтары жасанды интеллекттің қарқынды дамуына кедергі келтіретіні айтылды. Сондықтан министрліктер мен кенселердегі 55 дерекқорды, ал қалғандарының барлығын келесі жылы бірыңғай “Дата орталыққа” көшіру тапсырылды.

(Жалғасы 2-бетте.)

Өзбекстан Республикасы Президентінің Баспасөз қызметі суреттері.

ӨЗБЕКСТАН ХАЛҚЫНА МЕРЕКЕЛІК ҚҰТТЫҚТАУ

Құрметті отандастар!

Жаңа Өзбекстанның қоғамдық-саяси өмірінде берік орын алған құтты күн — Өзбектілінің мерекесімен Сіздерді, қымбаттыларымызды, бүкіл халқымызды, шетелдегі барша қандастарымызды шын жүректен құттықтаймын.

Осы салтанатты мерекеде бір пікірде ерекше атап өткім келеді: осыдан сегіз жыл бұрын елімізде бастаған дұрыс мағынадағы тарихи реформалардың арқасында өзбектілінің дамуында жаңа дәуір басталды. Осыған байланысты қабылданған жарлықтар, қаулылар, бағдарламалар негізінде оның мемлекеттік тіл ретіндегі орны мен мәртебесін нығайтып, заманауи ғылым, ақпараттық технологиялар, халықаралық қатынастар тіліне айналдыру жолында үлкен жұмыстар атқарды.

Атап айтқанда, елімізде географиялық нысандар атаулары мемлекеттік тіл нормаларына сәйкестендіру жұмыстары дәйекті түрде жалғасуда. Айта кетерлігі, бүгінгі таңда 250 мыңға жуық географиялық нысан, соның ішінде 200 мыңнан астам көше атаулары мемлекеттік тілге сәйкестендіріліп, тізілімге енгізілген, тек соңғы екі жылда 2 мың 600 нысанның, оның ішінде таулар мен шырғардың, өзендердің, көлдердің, су қоймаларының, пайдалы қазбалардың кен орындарының, метро стансаларының, вокзалдардың, әуежайлар мен автовокзалдардың атауы мемлекеттік тілдің талаптары негізінде өзгертілді.

Қазіргі жедел жаһандану үдерістері мен ғылыми жетістіктер арқылы өмірімізге кеңінен еніп жатқан тың ғұымдар мен терминдерді тілімізге нақты ережелер мен қағидалар бойынша қабылдау, тіл саясатын ғылыми негізде және орталықтандырылған түрде жүргізу мақсатында Терминологиялық комиссияның қызметі күшейтілді.

Қалың жұртшылықты, ғалымдар мен мамандарды қатыстыра отырып, шетел сөздері мен сөз тіркестерін өзбек тіліне аударудың тиімді тетігі енгізіліп, жасанды интеллект мүмкіндіктерін пайдалану үшін арнайы бағдарламалық қамтамасыз ету әзірленіп, электронды ресурстар жасалғаны көңіл аударарлық.

Осы орайда тағы бір ойды ерекше атап өткенді жөн санаймын: болашағымыздың иелері болып табылатын біздің жас ұрпақ заманауи білімнің, инновацияның, дамудың шыңдарын игеру үшін міндетті түрде шет тілдерін меңгеруі керек. Алайда олардың ұлттық рухты, ұлттық ой-өрісі бар, ұлтжанды азамат болып өсуі үшін ең алдымен өзбек тілі мен әдебиетін бала кезінен меңгеруі керек.

Осы мақсатта біз білім беру жүйесінде өзбек тілін оқытуды жақсартуға үлкен мән береміз. Быылдан бастап тиісті ұлттық сертификаты бар өзбек тілі мұғалімдерінің айлық жалақысына қосымша 50 пайыз үстемеақы берілсе, білім беру басқа тілде жүргізілетін мектептердің 11-сынып бітірушіле-

ріне мемлекеттік тілден бітіру емтиханы белгіленіп жатыр.

Өзбекстан Республикасының азаматтығына түсу кезінде мемлекеттік тілді білу талабының ресми түрде белгіленуі де тіліміздің мәртебесін арттыруға қызмет етеді.

Министрлер Кабинеті жанындағы Өзбек тілін дамыту қоры өткен кезеңде мыңдаған тиражбен 72 сөздік, глоссарий, оқу құралын басып шығарып, мемлекеттік органдар мен оқу орындарына табыс етті.

Атап айтқанда, алты томдық “Өзбек тілінің түсіндірме сөздігі”, төрт томдық “Элішер Науаи энциклопедиясы”, бес томдық “Науаи тілінің сөздігі” және басқа да басылымдар шетелдік жетекші университеттердің кітапханаларына, өзбек тілінің орталықтары мен дүние жүзіндегі клубтарға жеткізіліп, құн санап кеңейіп келе жатқан өзбек тілінің достарын қуанытып отыр.

Біз елімізде тұратын түрлі ұлт өкілдерінің ана тілдерін дамытуға үлкен мән бере отырып, тіл саласындағы мемлекеттік саясатымызда инклюзивті қоғам құру қағидаттарын табысты жүзеге асырдық. Сонымен бірге біз де олардың мемлекеттік тілді меңгеруіне қажетті жағдай жасап жатырмыз. Өзбек тілінің мемлекеттік тіл ретінде еліміздегі барша ұлт пен ұлыс өкілдерінің басын біріктіруге қызмет етіп жатқаны — біздің ортақ іс-әрекетіміздің жемісі десек, дұрыс болды.

Құрметті достар!

Осы сәтті пайдалана отырып, өзбек тілінің қоғамдағы рөлі мен беделін нығайту, оны халықаралық ауқымда кеңінен насихаттауда алдымызда тұрған маңызды міндеттерге назарларыңызды аударғым келеді.

Осы орайда, ең алдымен, Өзбекстан Республикасы Президентінің осы мереке қарсаңында қабылданған “Мемлекеттік тіл одан әрі дамыту жөніндегі қосымша іс-шаралар туралы” қаулысында белгіленген негізгі мақсаттар мен міндеттерді дер кезінде және тиімді жүзеге асыру маңызды. Атап айтқанда, осы қаулыммен бекітілген “2020-2030 жылдарға арналған өзбек тілін дамыту және тіл саясатын жетілдірудің 2025-2026 жылдарға арналған бағдарламасын” жүзеге асыруға баршамыз белсенді атсалысуымыз қажет.

Осыны айта отырып, сандық әлемде өзбек тіліндегі сапалы, ғылыми негізделген, қызықты ақпараттар мен деректердің көбеюі, атап айтқанда, жаһандық электронды энциклопедиялар мен платформаларды мемлекеттік тілдегі ғылыми-көпшілік мақалалармен байыту, онлайн сөздіктерді жетілдіру де басты назарда болуы тиіс екенін атап өткім келеді. Жасанды интеллекттің ықпалы өмірімізге күшейіп жатқан шақта осы қуатты құралды пайдалана отырып, ана тілімізді дамытып, насихаттау — уақыт талабы.

Өзбек тілінің бай мүмкіндіктеріне сүйене отырып, халқымыздың ой-өрісіне сай келе-

тін тартымды ұлттық брендтер жасап, өнімдерімізді сыртқы нарыққа шығару маркетинг саласындағы басты бағытқа айналуы тиіс. Бұл тұрғыда ұлтжанды кәсіпкерлеріміз ерекше ыждағаттылық көрсетеді деп ойлаймын.

Осыдан отыз жыл бұрын қабылданған Өзбек тілінің негізгі емле ережелерін қайта қарау да кезек күттірмейтін міндеттер қатарында. Сондай-ақ халқымыздың, әсіресе, жастарымыздың тіл мәдениетін, сауаттылығын арттыруға бағытталған заманауи әрі тиімді медиа өнімдерді көбейту қажет. Әсіресе, балаларымызды ана тілімізді сүйеге, оның теңдесі жоқ байлығы мен мүмкіндіктерінен ләззат алуға тәрбиелеу — рухани-ағартушылық тәрбиенің құрамдас бөлігі. Бұл өзекті мәселе әрқашанда шығармашы зиялы қауым өкілдерінің, білім, мәдениет, жастар, аудан, әйелдер ұйымдары, бұқаралық ақпарат құралдарының бел ортасында болып, бүкіл қоғамымызда жалпыхалықтық қозғалысқа айналуы тиіс.

Бір сөзбен айтқанда, барлық саладағы сияқты ана тілімізді дамытуда да халқымыздың белсене атсалысуымен қатар, қалың жұртшылықтың практикалық ой-пікірлері мен ұсыныстарына сүйенеміз.

Құрметті отандастар!

Сіз, ғазиздерді бүгінгі қуанышты мерекемен тағы да құттықтап, баршаныңға зор денсаулық, бейбітшілік пен тыныштық, отбасыларыңызға бақыт пен береке тілеймін.

Ұлттық болмысымыздың белгісі болып табылатын сүйікті өзбек тіліміз одан әрі өркендей берсін!

Шавкат МИРЗИЯЕВ,
Өзбекстан Республикасы Президенті

ӨЗБЕКСТАН ЦИФРЛЫҚ ӨРКЕНДЕУ ЖӘНЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ДАМУЫ ЖОЛЫНДА ЖАҢА БЕТ АШУДА

(Жалғасы.
Басы 1-бетте.)

“Жасанды интеллект бағдарламалары тиімді жұмыс істеуі үшін олар ең алдымен өзбек тілін жетік меңгеруі керек”, — деді мемлекет басшысы.

Жасанды интеллект ұлттық мәдениетіміз бен құндылықтарымызды таныта алатындай өзбек тіліндегі әдебиеттерді, ақпараттарды, мақалаларды, баяндамаларды, ғылыми еңбектерді цифрландыру, “Өзбек тілі корпусын” құру қажет екені айтылды.

Президент жасанды интеллект саласында оқытуды ең алдымен мектептерден бастау керектігін қадап айтты.

Осыған орай, келесі оқу жылынан бастап “Информатика” пәнінің оқу бағдарламасына жасанды интеллектке қатысты тақырыптар енгізіледі. Ол үшін Массачусетс технологиялық институтымен бірлесе отырып, арнайы оқулық әзірленеді.

Жасанды интеллектті қолдану бойынша жастардың идеяларын анықтау және жобаларын қолдау мақсатында “Бір миллион жасанды

интеллект көшбасшысы” жобасы кеңейтіліп, бұл үшін республикалық байқау өткізіліп, жоғары нәтиже көрсеткен жастар, олардың тәлімгерлері мен білім беру ұйымдары лайықты ынталандырылатын болады.

Сондай-ақ жиында жоғары оқу орындарында жасанды интеллект зертханаларын ұйымдастыру шаралары белгіленді. “Жаңа Өзбекстан” университетінде “желі — университет — серіктес” қағидаты бойынша жұмыс істейтін “жасанды интеллект кластері” іске қосылады. Жоғары оқу орындарында жасанды интеллект, финтех, киберқауіпсіздік, IT инженерия, аэроғарыштық және бұлттық технологиялар сияқты салаларға мемлекеттік гранттық квоталар 35 пайызға ұлғайтылады.

Студенттердің жасанды интеллектке деген қызығушылығын арттыру мақсатында әр облыста университет командалары арасында жасанды интеллект бойынша республикалық жарыс өтеді. Жүлде коры 1 миллион долларды құрайтын “Жасанды интеллект саласындағы үздік стартап” байқауы ұйымдастырылады.

Жалпы, саланы дамытуда жетекші компаниялардың, шетелдік сарапшылар мен отандастарымыздың, ірі мемлекеттік кәсіпорындардың, банктер мен жоғары оқу орындарының күш-жігерін біріктіру мақсатында “Жасанды интеллект альянсын” құру туралы ұсыныс қолдау тапты.

Президент Шавкат Мирзиязев IT-паркке сапары барысында жасанды интеллект технологияларын еліміздің министрліктері мен кеңселерінің қызметіне және басқа да салаларға кеңінен енгізуге бағытталған жобалардың тұсаукесерімен танысты.

Бүгінде жасанды интеллект экономика, білім беру, денсаулық сақтау және қауіпсіздік сияқты салаларда әлемде басты құралға айналуда. Бұл технологиялар мемлекеттік басқарудың тиімділігін арттыруға, ресурстарды тиімді пайдалануға және халыққа көрсетілетін қызметтердің сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Сонғы жылдары Өзбекстанда да бұл салада жүйелі реформалар жүргізіліп, соның нәтижесінде еліміз жасанды интеллект енгізуде жоғары нәтижелерге жол жеткізуде.

Президент бұл жетістіктер осы саладағы алғашқы қадамдардың жемісі екенін атап өтті. Алда әлі де ауқымды міндеттер тұрғаны айтылды. Сондықтан жасанды интеллектті дамытуға қатысты жобаларды назардан тыс қалдырмай, озық бастамаларды жүзеге асыруды жеделдету керектігі баса айтылды.

Тұсаукесерде экономикалық және әлеуметтік салаларға жасанды интеллект шешімдерін енгізу, тиімді тәжірибелерді кеңінен пайдалану мәселелеріне ерекше назар аударылды. Жасанды интеллекттің жылдам әрі тұрақты дамуы үшін шетелдік және жергілікті тәжірибелерді үнемі сараптап, осы салада жұмыс істейтін жастарымызбен, халықаралық сарапшылармен, жеке сектормен тығыз ынтымақтастық орнату қажет екені баса айтылды.

Бұл бағытты дамытудың ең маңызды факторы білікті кадрларды дайындау екені айтылды.

Кадрларды даярлауды жеделдету мақсатында бірқатар инновациялық бағдарламалар жүзеге асырылуда.

Атап айтқанда, “Университет — өнеркәсіп — халықаралық ынтымақ-

тастық” жасанды интеллект кластері жобасы таныстырылды. Бұл бастама аясында студенттер арасында жасанды интеллект сауаттылығын арттыру, педагогикалық кадрлардың біліктілігін арттыру, салалық оқулықтар әзірлеу, өндіріске заманауи мамандарды даярлау жоспарлануда.

Сондай-ақ ұсынылған “AI Мактаб” платформасы жастарды цифрлық дағдылар мен заманауи кәсіптерге үйретуге бағытталған. Платформа арқылы қатысушылар виртуалды ассистент, цифрлық маркетолог, AI-контентін жасаушы, бизнес-аналитик сияқты ондаған бағыттар бойынша қашықтықтан білім алады.

Президент бұл тәжірибені кеңейтіп, манызды бағыттарды дамытуға жастардың ғылыми әлеуетін тартудың маңыздылығына тоқталды.

Жасанды интеллект бойынша ғылыми және оқу зертханаларын құрудан күтілетін нәтижелерге де назар аударылды. Бұл бағытта коммерциялық банктерде атқарылып жатқан жұмыстар да сөз болды. Алдағы уақытта мұндай ғылыми зерттеулер мен тәжірибелік жобаларды

жоғары оқу орындарында кеңінен жүзеге асыру керектігі баса айтылды.

Мемлекет басшысы жасанды интеллект саласында жұмыс істейтін дарынды жастарымыздың “Prompt-Lab”, “Detecting-AI.com” және “KotibAI” сияқты инновациялық жобаларымен де танысты.

Бір қызығы, мұндай бағдарламалар мен қосымшалар шағын ұжымдарға ірі компанияларға жұмыс тиімділігін арттыру, табыс көздерін кеңейту және интеллектуалдық еңбекті жеңілдету үшін үлкен мүмкіндіктер туғызады. Бүгінде бұл жергілікті әзірлемелер қаржы институттарының, құрылыс саласының, шығармашылық ұжымдардың қызметінде қолданылып жатқаны айтылды.

Президент Шавкат Мирзиязев ұсынылған шаралар мен жобаларды қолдады. Жасанды интеллект енгізу үдерістерін одан әрі жеделдету және озық тәжірибені енгізу бойынша ұсыныстар мен тапсырмалар берді.

**З.ЖОНИБЕКОВ,
И.АВВАЛБОВЕВ,
Өза-ның тілшілері.**

Тілге назар — елге назар

Мемлекет басшысының “Өзбек тілінің мемлекеттік тіл ретіндегі абыройы мен беделін түбегейлі арттыру іс-шаралары туралы” Жарлығында еліміз әлеуметтік өмірінің барлық салаларында, атап айтқанда, әскери салада да мемлекеттік тілдің мүмкіндіктерін толық және дұрыс пайдалануға қол жеткізу бойынша бірқатар тапсырмалар белгіленген. Осыған орай, Өзбекстан Республикасы Қорғаныс министрлігі, сондай-ақ Министрлер Кабинетінің Мемлекеттік тілді дамыту департаментінің ынтымақтастығында “Өзбек әскери терминологиясы: бүгінгі жағдайы мен болашағы” тақырыбында дөңгелек үстел сұхбатын ұйымдастырды.

ӘСКЕРИ ТЕРМИНОЛОГИЯНЫҢ БҮГІНІ МЕН БОЛАШАҒЫ

21 октябрь — Өзбек тіл күні мерекесіне орай ұйымдастырылған шара елімізде әскери сала және мемлекеттік тіл саясатының үйлесімділігі, соның ішінде тәуелсіздік жылдарында әскери терминдерді ұлттық үлгіге ауыстыру бойынша атқарылған істер, дәл қазірде сала алдында тұрған көкейтесті міндеттер жайлы пікір алмасу үшін ерекше мінбер болды деуге болады.

Дөңгелек үстел сұхбатын Қорғаныс министрінің отансүйгіштік насихаты, рухани-ағарту істері, сондай-ақ жастар мәселелері бойынша кеңесшісі О.Усаров жүргізді. Ол өз сөзінде жоғарыда келтірген жарлық негізінде, өткен уақыт аралығында атқарылған істерге тоқталды. Атап айтқанда, бүгінгі әскери терминдер ұлттық мінберлер негізінде қалыптастырылуы, әсіресе әскери салада қолданылып жүрген көптеген терминдердің өзбек тіліндегі баламасын қолданысқа енгізу мәселесі ғалымдар мен тілшілердің алдында тұрған маңызды мәселе екенін тілге тиек етті.

Шарада филология ғылымдарының кандидаты, доцент Х.Ядгоров “Тәуелсіздік жылдарындағы әскери терминологияның тарихи тамыры” тақырыбында баяндама жасап, өзбек әскери терминдерінің түп тамыры ежелгі жәдігерліктерге, яғни “Диуани лугат-ат түрік” және “Құдатғу білік” сынды шығармалардағы лексикалық бірлікке барып тақалып, ал Әмір Темір дәуірінде әскери терминдер одан әрі жетілдіріліп отырғаны жайлы мәліметтер берді.

Сонымен қатар Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинетінің Мемлекеттік тілді дамыту департаментінің жауапты қызметкері, филология ғылымы бойынша философия докторы (PhD) Н.Журакузиев салада жүзеге асырылып жатқан әдістемелік істер және жанартылған әскери терминдерді қолданысқа енгізу үдерісі туралы сөз өрбітті. Сондай-ақ филология ғылымының докторы А.Хасанов егемендік жылдарында әскери сөздік, терминдерді шығару және тәржіма саласындағы негізгі ғылыми бағыттар бойынша айтты.

Өзара талқылау үдерісінде әскери салада мемлекеттік тілде жұмыс жүргізу мәдениетін күшейту, әскери терминдерді ұлттық тәсілмен қамтамасыз ету, заманалық әскери пән талабына сәйкес, жаңа терминдерді қолданысқа енгізу мәселелері жан-жақты талқыланды.

Сондай-ақ әскери терминология саласындағы ғылыми-зерттеулерді одан әрі жандандыру, Қорғаныс министрлігі мен Мемлекеттік тілді дамыту департаментінің арасындағы ынтымақтастықты кеңейту, сондай-ақ мемлекеттік тілдегі әскери терминдер сөздігі мен әдістемелік қолданбаларды шығару міндеті белгіленді.

**Гүлжамал БАЙТӨРЕЕВА,
“Нұрлы жолдың” тілшісі.**

Азаматтық қоғам

ДАЙЫНДЫҚ БАСТАЛДЫ

Өзбекстан Республикасында азаматтық қоғам институттарын қолдау мен дамытуды одан әрі жетілдіру мақсатында жарияланған “Азаматтық қоғам апталығы” қарсаңында бүгін облыс орталығындағы “ББҰ және достық үйінде” дайындық жиыны өтті.

Бұл басқосу алдағы апталық іс-шараларын үйлестіру, ұйымдар арасындағы өзара байланыс пен серіктестікті күшейтуге бағытталды. Жиына облыс әкімдігі мен Әділет басқармасының өкілдері, Парламенттің қоғамдық қоры, Өзбекстан ББҰ ұлттық ассоциациясы, “Юксалиш” жалпыұлттық қозғалысы, Демократиялық үдерістерді талдау орталығы, Руханият және ағарту орталығы, Бейімделген спорт түрлері қауымдастығының облыстық бөлімдері, сондай-ақ “Хунарманд” бірлестігі, Жастар одағы, “Гармония”, “Сен кучлисан” бей-мемлекеттік бейкоммерциялық ұйымдарының басшылары, сондай-ақ басқа қоғамдардың төрағалары қатысты.

Кездесу барысында қатысушылар Азаматтық қоғам апталығының мазмұнын байыту, іс-шаралардың тиімділігін арттыру және қоғам мүшелерінің белсене қатысуын қамтамасыз ету мәселелерін талқылады. Апта аясында өтетін акциялар, көрмелер мен жәрмен-

келер, спорттық жарыстар, ашық пікірталастар мен мәдени кездесулерді жоғары деңгейде ұйымдастыру жолдары қаралды.

Спикерлердің айтуынша, апталық — азаматтық қоғам институттарының әлеуетін көрсетіп, мемлекеттік құрылымдар мен ББҰ арасындағы диалог орнатуға мүмкіндік беретін маңызды алаң болмақ. Сонымен қатар, қоғам өмірінде белсенділік танытып жүрген ұйымдар мен жеке тұлғалардың тәжірибесін кеңінен насихаттау, жаңа бастамаларды қолдау көзделіп отыр.

Жиын сонында бірқатар ұйымдарға мүшелік куәліктері салтанатты түрде табысталды. Бұл — азаматтық қоғамды дамыту жолында бірлескен жұмыстың жаңа кезеңінің басталғанын білдіреді. Азаматтық қоғам апталығын жоғары деңгейде өткізу — әрбір қатысушы ұйымының ортақ міндеті. Ал өткен жиын осы маңызды мақсатқа бағытталған нақты қадам болды.

**Айгүл ТЕШЕБАЕВА,
“Нұрлы жолдың” тілшісі.**

Өнердің өрісі — шексіз

ЖАСТАР ТЕАТРЫ ТАШКЕНТ ТӨРІНДЕ

Астана қаласынан келген Жастар театры гастрольдік сапармен Ташкент төріне табан тіреп, үш күн бойы өз өнерін бауырлас ел көрерменіне тарту етті. Бұл сапар — қазақ театрының қуатты қадамын ғана емес, қос халықтың мәдени байланысының биіктей түскенін айғақтады. Алғашқы күні Өзбекстан ұлттық академиялық драма театрында “Жібек” мюзиклі сахналанса, екінші және үшінші күндері Муқанли атындағы Өзбекстан ұлттық музыкалық театрында “Жанарымдағы жалғыз әуен: Әуенге табыну” концерттік қойылымы мен Уильям Шекспирдің “Асауға тұсау” комедиясы көрерменге жол тартты.

“Жібек” мюзиклі — қазақ халқының мәңгілік махаббат жыры. Театр ұжымы бұл қойылымды жаңаша тыныспен сахналап, қазақи әуен мен сахналық шешімдерді үндестіре білді. Жібектің нәзіктігі мен Төлегеннің адалдығы сахнадағы әр көріністе айқын сезіліп, Ташкент төріндегі жұртшылықты қазақ лиризмге жетеледі. Көрермен сахнадан көз алмай, ду қол соғып, актерлерді қолдап, ыстық ықыластарын білдірді.

Екінші күні өткен “Жанарымдағы жалғыз әуен: Әуенге табыну” атты концерттік қойылым — өн мен жүректің, сезім мен саздың тоғысы болды. Бұл кеш тек концерт қана емес, ол халықтың рухани сапары, өнерге табынудың шынайы көрінісі. Дәурен Сер-

ғазин, Бақыт Хаджибаев, Жандаулет Батай, Мейіргат Амангелдин және Азамат Есқұлов секілді сахна санлақтарының орындаған әндері залды әуез әлеміне жетеледі. Бірнеше тілде шырқалған туындылардың ішінде өзбек тіліндегі шығармалар көрерменнің жүрегіне ерекше әсер етті. Әсіресе Жали Айсұлтан мен Назерке Серікболқызының қосыла шырқаған өзбек тіліндегі әні залды толқытып, толқу мен көз жасты қатар сыйлады. Ән мен сезім тоғысқан сол сәт екі халықтың бауырлас болғнын дәлелдеген рухани көпір іспетті еді.

Үшінші күні сахна төріне әлемдік классиканың інжу-маржаны — Уильям Шекспирдің “Асауға тұсау” комедиясы шықты. Бұл

қойылымда күлкі мен ой аста-сыры, актерлердің сахналық шеберлігі жарқырай көрінді. Петруччо рөліндегі Әділ Ахметов пен Катарина бейнесін сомдаған Айнұр Рахипованың ойыны көрерменді ішек-сілесін қатыра күлдіріп, сахна мен залды тұтас бір қуаныш алаңына айналдырды. Әділ Ахметовтің харизмасы мен шынайылығы, Айнұр Рахипованың нәзік те өткір мінезі спектакльдің шарықтау шегін айқындады.

“Жастар” театрының басқа де актерлары сахнада шебер ойнап, кейіпкерлер әлеміне өзіндік бояу қосты. Көрермендердің ықыласы ерекше болды. Өзбекстандағы қандас қазақтар мен өзбек ағайын спектакль аяқталғаннан кейін ұзақ қол соғып, актерлерді сахнаға қайта-қайта шақырып, қошемет көрсетті.

Бұл гастрольдік сапар өнердің ел мен елді, жүрек пен жүректі жалғайтын қуатынын тағы бір

айғағы. Әр қойылымнан театрдың режиссері Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері Нұрқанат Жақыпбайдың режиссерлік қолтаңбасы, сахнадағы өрнек пен сезімнің айқын үйлесімі сезілді. “Жастар” театрының жас буыны өнердің биік мұратын арқалап, Ташкент сахнасында қазақ руханиятының еңсесін көтере білді. Өнер — халықтың жаны, театр — сол жанның үні. Сол үн Ташкент төрінде жаңғырды.

Сапар сонында туған жерге деген ыстық ықыласын жасыра алмаған Ернар Жұматаев:

— Мен Ташкент облысы, Құйышыршық ауданының тумасымын. Балалық шағым осы өңірде өтті. Осы күнге жеткенше Ташкент пен Астана арасын бірнеше рет жол қылып жүрдік. Бірақ Жастар театры ұжымымен алғаш рет Ташкент қаласына табан тіреп, өз өнерімізді сахнаға шығардық. Бұл атап өткенімдей, Өзбекстанға алғашқы сапарымыз, бірақ соңғысы емес. Осыдан Ташкенттегі гастрольдік сапарды аяқтап Самарқанд және Каттакорған қалаларында боламыз. Өзбекстандағы қандастар мен ағайындардың ықыласын сезіну мен үшін ерекше қуаныш, — деп ағынан жарылды.

Иә, Ташкент төріндегі үш күн жай ғана гастроль емес, екі халықтың жүрегін табыстырған өнер мерекесі, бауырластықтың биік белесі. Өнердің шекарасы жоқ, ал шынайы өнер ғана халықтың жадында мәңгі қалады.

**Айдана МЕДЕНОВА,
“Нұрлы жолдың” меншікті тілшісі.**

**Суретті түсірген
Искандер ЗИЯДУЛЛАЕВ.**

Ішкі туризм

ТАШКЕНТ ОБЛЫСЫНА ҚАУІПСІЗ САЯХАТ

Ташкент ежелден Ұлы Жібек жолы бойындағы мекендердің бірі екені тарих беттерінен белгілі, мұнда сауда, ғылым, қолөнер және мәдениет өркендеді. Бостандық ауданындағы Хожикент маңындағы үңгірден табылған адам сүйектерінің қалдықтары мен қабырғаға салынған суреттер бұл оазисте ертеде алғашқы адамдардың өмір сүргенін растайды.

Ташкент облысы 1938 жылы құрылып, солтүстігінде және солтүстік-батысында Қазақстан Республикасымен, солтүстік-шығысында Қырғыз Республикасымен, шығысында Наманган облысымен, оңтүстігінде Тәжік-

стан Республикасымен шектеседі. Бұл облыс еліміздің солтүстік-шығысында орналасқан және еліміздің ең қарқынды дамып келе жатқан аймақтарының бірі. Өңір барлық салаларда, соның

ішінде өнеркәсіп, өндіріс технологиялары мен туризм саласында жедел дамып келеді, бұл дамыған елдер экономикасының өсу бағыттарының бірі саналады.

Ташкент облысы өзінің ерекше табиғатымен, орналасуымен, тарихымен және көптеген қызықты жерлерімен ерекшеленеді. Бұл аймақ жергілікті және шетелдік қонақтарға екі негізгі бағытта — қажылық және экотуризм бойынша есігін айқара ашады. Әрине, Бостандық, Паркент, Зенгіата, Ангрен және Алмалық қалалары мен аудандары ерекше назар аударуға тұрарлық. Атап айтқанда, қажылық туризмі бойынша Паркент пен Зенгіата аудандары, ал қажылық және экотуризм бойынша Бостандық ауданы мен Ангрен қаласы көш бастап тұр. Бостандық ауданы Шарбақ өркін туристік аймағымен, Өгем-Шатқал ұлттық саябағымен және Шарбақ су қоймасымен танымал болса, Паркент ауданы жасыл төбелерімен, салт-дәстүрлерімен, көне ескерткіштерімен танымал, ал Зенгіата ислам тарихымен жергілікті және шетелдік қонақтардың зиярат ететін орындарының бірі.

Қазіргі таңда мемлекетіміз бен Президенттің бастамасымен туризмді одан әрі дамытуға бағытталған бір-қатар шаралар жүзеге асырылуда. Атап айтқанда, ин-

весторлар үшін жасалған қолайлы жағдайларды ескере отырып, өткен маусымда Бостандық ауданында бірқатар ірі жобалар жүзеге асырылды, олардың ішіндегі ең жақсысы “Эмірсай” тау шаңғысы курорты екені сөзсіз. Қазіргі таңда бұл туристік нысанның екінші кезегі салынып жатыр, алдағы уақытта халықаралық спорт жарыстары арқылы туристік әлеуетін одан әрі арттыру, әлемнің әр түкпірінен туристерді тарту көзделуде. Ташкент облысы жыл сайын отандық және шетелдік туристерді қызықтырып, оның ағыны мен әлеуеті айтарлықтай артып келеді. Өзбекстан Республикасының Президенті 2019 жылғы 6 мартта “Көлік және туризм нысандарында қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің тиімді жүйесін енгізу жөніндегі қосымша іс-шаралар туралы” қаулыға қол қойды. Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес, Ташкент облыстық ішкі істер департаментінде қауіпсіз туризмді қамтамасыз ету департаменті құрылып, оның құрамына бірнеше шет тілін жетік меңгерген қызметкерлер кіреді.

Қауіпсіз туризмді қамтамасыз ету департаментінің негізгі міндеттеріне бірінші кезекте туристік нысандарда қоғамдық тәртіпті сақтау, ықтимал қауіптер мен қатерлерді жою, қылмысты дер кезінде анықтау, азаматтар-

дың және шетелдік туристердің құқығы мен бостандығын қорғау, сондай-ақ олардың өмірін, денсаулығы мен мүлкін түрлі қылмыстық әрекеттерден қорғау.

Бұл басқарма қызметкерлері шет мемлекеттерден келген ресми делегация өкілдерін қарсы алу, олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, сапар кезінде бірге жүру сияқты маңызды міндеттерді де атқарады. Қызметтік міндеттерін тиімді атқару үшін бөлім заманауи техникалармен, ерекше белгілері мен логотиптері бар жеңіл қызметтік автокөліктермен, патрульдік қызметке арналған мотороллермен, мопедтер-

мен және сегвейлермен жабдықталып, қызметкерлердің қайталанбас имиджін арттыру мақсатында сыртқы келбетіне де ерекше көңіл бөлінеді.

Қорытындылай келе, Ташкент облыстық Қауіпсіз туризмді қамтамасыз ету басқармасы еліміздің әрбір қонағына өз үйлеріне жылы естеліктермен оралуы үшін туристерге көмек көрсетуге әрқашан дайын.

Э.РАДИЛОВ,
Ташкент облысы Ішкі істер Бас басқармасы қауіпсіз туризмді қамту басқармасының аға инспекторы, лейтенант.

Өзекті тақырып

ӨЗБЕКСТАН ӨЗЕН ЖӘНЕ КОЛЛЕКТОР ЖҮЙЕЛЕРІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Еліміз тарапынан 2025 жыл “Қоршаған ортаны қорғау және жасыл экономика” жылы деп жарияланған. Бұл ғылыми және тәжірибелік мәселелерді жүзеге асыруда Президентіміз Ш.Мирзияевтың “Ғылым жетістіктері міндетті түрде практикаға қызмет етуі керек” деген ғылыми идеялары үлкен орынды иелейді. Бұл ғылыми идеяларды практикаға енгізуде барлық ғылым шығармашылары сияқты географтардың да жауапкершілігіне көптеген міндеттер жүктеледі.

Өзбекстанның таулы аймақтарында Қашқадария, Сурхандария, Шыршық, Ахангаран және басқа өзендердің бассейндері орналасқан. Бірақ бұл өзен бассейндерінің ішінде Ахангаран, Сангзор және Шерабад өзендерінің бассейндері ерекше бөлініп тұрады. Себебі, бұл өзен бассейндерінің барлық аумақтары Өзбекстанда орналасқан. Басқаша айтқанда, бұл өзен бассейндерінің барлық су ресурстары Өзбекстанда қалыптасуды және оның су ресурстарын бассейндік пайдалану Өзбекстанның әрбір азаматына байланысты. Тау жүйелерінің солтүстік және оңтүстік беткейлерінде табиғи ресурстар әртүрлі деңгейде жіктеледі, яғни оның солтүстік беткейлерінде барлық табиғат компоненттері қолайлы түрде қалыптасады. Табиғаттын осы заңдылығын табиғи ресурстарды бассейндік пайдалануда есепке алу қажет.

Егер біз өзен бассейндерінің идеалдандырылған құрылымдарын талдайтын болсақ, олар өз кезегінде үш бөліктен тұрады: 1. Жоғарғы; 2. Орта; 3. Төменгі. Жоғарғы бөлігінде негізінен жайылым және жартылай таулы аймақ ландшафтары болса, орта бөлігінде негізінен таулы және ішінара адыр аймақ ландшафттары болады. Төменгі бөлігінің ландшафттарында негізінен шөл және жартылай адырлар болады. Игерілген аумақтарда болса, негізінен оазистер басымдық етеді. Өзендердің бассейндерінде орналасқан осы ландшафт түрлері өз кезегінде оларды бассейндік пайдалануда олардың топырақ және өсімдік жамылғыларына, сондай-ақ су ресурстарына ерекше назар аударуды талап етеді. Өзен бассейндерінің табиғи ресурстарын бассейндік пайдаланудың мәні де осында, яғни табиғи жүйе мен шаруашылық жүйе бір-біріне сәйкес келуі керек. Өзен бассейндерінің ресурстарын бассейндік пайдалануда өзен геожүйелері бір мезгілде табиғи шаруашылық жүйесі ретінде зерттелуі тиіс, яғни өзен бассейндерінде табиғи жүйе қалай өзгереді, оларға сәйкес шаруашылық жүйелері де дәл сондай жүйелі өзгереді.

Суармалы аймақтарда сарқынды сулар өз кезегінде коллекторларға құйылады. Коллектор бассейндерін алғаш рет топографиялық карталарда бөлу А.Уразбаевқа тиесілі. А.Уразбаев 1980 жылдардан бастап қазіргі уақытқа дейін Әмударияның қазіргі атырауындағы суармалы аумақтардың табиғи мелioraтивтік жағдайын жүйелік тәсіл негізінде бағалауымен айналысып келеді. Коллектор бассейндерін геожүйе ретінде зерттегенде ғалым сарқынды сулардың су айырықшыларына ерекше көңіл бөледі. Таулы аймақтарда тау жоталары су ай-

ырықшы рөлін атқарса, атырауларда су айырықшы рөлін арна бойындағы биіктіктер атқарады. Басқаша айтқанда, коллектор бассейндері объективті бар аумақтар болып, әрбір коллектор бассейні өзінің ішкі құрылымы бойынша басқа коллектор бассейндерінен ерекшеленеді.

Коллектор бассейндерін табиғи-шаруашылық жүйе ретінде зерттегенде ең алдымен, шаруашылық жүйелерінің рельеф құрылымымен байланысына ерекше көңіл бөлу қажет. Мысалы, барлық коллектор бассейндерінің жоғарғы бөліктерінде тоғай ландшафттары басым болғандықтан, бұл аумақтарда фито-мелиорация жұмыстарын жан-жақты жүргізу орынды. Коллектор жүйелерінің төменгі бөліктерінде негізінен гидроморф ландшафттар басым болғандықтан, күріш өсіруді және ойпат жерлерде балық шаруашылығын дамыту қажет. Басқаша айтқанда, әрбір сала немесе тармақ, яғни шаруашылық жүйелері табиғи жүйелерге сәйкес дамиды.

Қазіргі уақытта, әсіресе өзен бассейндерінің су ресурстарын бассейндік пайдалану барлық мемлекеттердің алдында тұрған маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Су ресурстарын бассейндік пайдалануда әсіресе трансшекаралық өзендер үлкен маңызға ие. Мысалы, соңғы жылдары Әмударияның су ресурстарын бассейндік пайдалануда Ауғанстанның рөлі де үлкен. Бұл ел бейбіт жолға өткеннен кейін Әмударияның суын пайдалану үшін Көстөбе каналын салуда. Басқаша айтқанда, Әмударияның су ресурстарын бассейндік пайдалануда осы бассейнде орналасқан барлық мемлекеттердің де үлесі бар. Сондықтан да ең алдымен Әмудария бассейнінде қалыптасқан су ресурстарын жан-жақты зерттеу үлкен ғылыми және тәжірибелік маңызға ие.

Өзбекстан аумағында орналасқан әрбір өзен және коллектор бассейндерінің табиғи ресурстарын зерттеу үлкен ғылыми мәнге ие болып, бұл ғылыми ізденістердің нәтижелері осы бассейндердің табиғи ресурстарын бассейндік пайдалануға негіз жасайды. Жалпы алғанда, әрбір өзен және коллектор бассейндері объективті түрде бар аумақтар болып, олардың табиғи ресурстарын бассейндік пайдалану бүгінгі күннің ең өзекті мәселелерінің бірі болып табылады.

Абдуқерім Уразбаев,
Өзбекстан және Қазақстан Республикаларының география ғылымдары докторы, Шыршық мемлекеттік педагогикалық университеті «География» кафедрасының профессоры.

Инженерлік графика

БОЛАШАҚ МАМАНДЫҒЫҢЫЗДЫҢ КІЛТІ

Сіз мектепте математиканы оқыған кезде өзіңізге “Бұл білім өмірде қашан қажет болады?” деген сұрақ қойдыңыз ба? Инженерлік графика пәндерімен танысқанда, бұл сұраққа нақты жауап табысыз.

Біздің “Инженерлік және компьютерлік графика” кафедраларымызда оқытылатын пәндер жай ғана теориялық білім емес, нақты өмірде, болашақ мамандықтарыңызда сізге көмектесетін практикалық дағдылар.

Бұл пәндер сізге сызу, инженерлік графиканы, сондай-ақ компьютерлік графиканы үйретеді, сызу (геометрия және сызба геометрия) — бұл барлық инженерлік ғылымдардың “әліппесі”. Сіз бұл пәнде үш өлшемді заттарды жазықтықта қалай бейнелеу керектігін үйренесіз. Мысалы, қарапайым орындықты, автомобиль бөлшегін немесе күрделі механизмді қағазға түсіруді, оның өлшемдері мен пішінін нақты көрсетуді үйренесіз. Бұл білім сіздің миыңызда үш өлшемді нысандарды елестету қабілетін дамытады. Ал инженерлік графикасы сызудың логикалық жалғасы. Сіз құрылыс, машинажасау және басқа да салаларға қатысты сызбаларды дұрыс оқуды және жасауды үйренесіз. Бұл шет тілін үйрену сияқты: ер сызықтың, танбаның және санның өзіндік мағынасы бар. Оларды меңгергеннен кейін сіз құрылыс жоспарларын, механизмдердің жұмыс схемаларын еркін түсініп, олармен жұмыс істей аласыз. Сонымен қатар, компьютерлік графика (AutoCAD, 3ds Max, SolidWorks) — бұл пәндердің ең қызықты және заманауи бөлігі болып, қолмен сызудан басқа, сіз өз идеяларыңызды компьютерде жасауды үйренесіз.

Дінгек

БАСТАУЫШ БІЛІМ – ҰЛТ БОЛАШАҒЫНЫҢ ІРГЕТАСЫ

Бүгінгі жаһандық дәуірінде әрбір мемлекеттің дамуы ең алдымен оның білім беру жүйесінің сапасына байланысты. Өзбекстан Республикасында соңғы жылдары білім саясатын түбегейлі реформалау — мемлекет саясатының басты бағытына айналды. Себебі елдің ертеңі — бүгін мектеп партасында отырған бүлдіршіндердің қолында.

Президент Ш.Мирзияев өзінің халыққа Жолдауларында бірнеше рет атап өткендей, бастауыш білім — адамның өмір бойы дамуына жол ашатын негізгі баспалдақ. Сол себепті Өзбекстанда соңғы жылдары “Мектеп — жаңарған Өзбекстанның іргетасы” қағидасы жүзеге асырылып келеді. Бұл бағытта жана оқу бағдарламалары, инновациялық әдістер менелер енгізіліп, заманауи оқулықтар шығарылып, мұғалім мәртебесін көтеру бойынша нақты қадамдар жасалуда.

Бастауыш сынып оқушысы — тек білім алушы емес, ол болашақ қоғам мүшесі,

азамат. Сондықтан бастауыш мектеп тек сауат ашатын орын ғана емес, тәрбие мен адамгершілік ілімінің мектебі болуы шарт. Осы тұрғыда Өзбекстанда “Миллий тарбия” ұғымына айрықша көңіл бөлініп, ұлттық құндылықтарға негізделген тәрбиелік бағыттар енгізілуде.

Бастауыш мектептің басты тұлғасы — мұғалім. Өзбекстанда педагог кадрларды даярлау ісі де жана деңгейге көтерілуде. Педагогикалық жоғары оқу орнына қабылдау талаптары күшейтіліп, үздік студенттерге мемлекеттік гранттар мен жалақыға тең шәкірт-

ақылар тағайындалды. Бұл өз кезегінде жастарды ұстаздық мамандығына қызықтыруда.

Сонымен қатар, бастауыш сынып мұғалімдерінің ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану қабілеті де дамытылып жатыр. Цифрлық платформада оқыту, интерактивті әдістер, онлайн сабақтар — бүгінгі өзбек мектебінің шынайы келбеті.

Өзбекстанның білім жүйесі әлемдік стандарттарға сай болумен қатар, ұлттық рухқа да сүйенеді. Оқулықтар мен оқу мазмұнына ұлы ойшылдарымыз — Әлішер Науаи, Ахмад Доғниш, Абдулла Қадыры сияқты тұлғалардың шығармашылық мұралары енгізілуде. Бұл балалардың өз халқын, тілін, тарихын сүйкіне мүмкіндік береді.

Сондықтан да әрбір ата-ана, мұғалім және қоғам мүшесі үшін басты міндет — баланың бойына білім мен ізгілікті қатар сіңіру. Өйткені бастауыш білім — тек пән емес, ол өмір мектебінің алғашқы сабағы.

Қумринисо УСМОНОВА,
Шыршық мемлекеттік педагогика университетінің оқытушысы.

Бастауыш сыныптарда

ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ МЕН ҚИМЫЛ БЕЛСЕНДІЛІГІ

Бүгінгі таңда елімізде білім беру жүйесін жетілдіру, Отанның гүлденуіне үлесін қосатын жас ұрпақты тәрбиелеу мәселелеріне ерекше көңіл бөлінуде. Жоғары рухани-адамгершілік құндылықтарды бойына сіңірген, жан-жақты жетілген, кемел адамды тәрбиелеп өсіру, өсіп келе жатқан жас ұрпақтың денсаулығын нығайту үшін үкіметіміз тарапынан барлық жағдайлар жасалуда.

Жана ұрпаққа білім беру мен тәрбиелеудің дамуы әрбір адамның жан-жақты кемел болуын талап ететін ескере отырып, мемлекетіміз мектеп жасындағы оқушыларды рухани және физиологиялық тәрбиелеу қажет болатын дене шынықтыру мен спортты осы үдерістерге міндетті түрде енгізуге үлкен мән береді.

Мектеп жасындағы оқушылар үшін дене шынықтырудың негізгі міндеттерінің бірі олардың денсаулығын нығайту, дене дайындығын жақсарту болып табылады. Қозғалыс қажеттілігі маңызды биологиялық қажеттілік болып, оқушы ағзасының өсуі мен дамуының факторы болып табылады. Қозғалыс оқушының функционалдық мүмкіндіктері мен жұмыс істеу қабілетін анықтайды.

В.Бутаев зерттеулерінде мектеп жасынан бастап қозғалыс белсенділігін жетілкісідігі, яғни гиподинамия (артық салмаққа ие болу) байқалатынын анықтады. Бұл оқушылардың денсаулығына кері әсерін тигізеді. Міне, сондықтан оқушы дене жаттығуларымен айналысуы қажет. Қозғалыс белсенділігін арттыру ағзаның барлық негізгі физиологиялық функцияларын белсендіруге көмектеседі, қан тамырларын мен тыныс алу жүйелерінің қызметі күшейеді, зат алмасу артады.

Б.Бойбобоев алған мәліметтер бойынша ашық ауада дене шынықтырумен айналысқан оқушыларға достарына қарағанда 2-3 есе аз суық тиген.

Сонымен қатар өзін ақтамаған қазіргі халықты дене шынықтыру жүйесі, оның ішінде аймақтық этникалық жағдайлар мен олардың дәстүрлерін ескермеген осы жүйеге негізделген оқу орындары үшін дене шынықтыру бағдарламасы алдымызда тұрған міндеттерді шешуді қамтамасыз ете алмайды.

Демек, дене шынықтыру мен спортты одан әрі жетілдіру қажет. Бұл үшін оның мәні, мақсаты, мазмұны мен ұйымдастырылуын қайта қарастыруға негізделуі керек. Мектеп жасындағы оқушыларды дене шынықтыру-сауықтыру мүмкіндіктерін пайдалана отырып, оқушылардың жас және жыныстық ерекшеліктерін ескере отырып, әдістемелік тұрғыдан дұрыс тандалған дене шынықтыру құралдары, формалары мен әдістері негізінде әрбір мектеп мекемесінде қолдану керек.

Мектеп жасындағы оқушылардың дене шынықтыру мәселесі осы кезеңде ең маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Бұл — адамның жетілуін, мықты болуын және болашақта сақталуын қамтамасыз ететін физиологиялық денсаулығы мен мәдени дағдыларын қалыптастыруда адам өмірінің маңызды кезеңі болып саналады. Дәл сондықтан мектеп жасындағы дене тәрбиесінің нәтижесі оқушының денсаулығының жоғары деңгейі мен болашақ адамның дене мәдениетінің іргетасын қалау болуы керек.

Бұдан көрініп тұрғандай, бастауыш сынып оқушылары үшін сабақтарда сапта жүру жаттығуына басты назар аударылады. Бірақ оқушы үшін бұл жаста жүгіру, айғайлап, шақырып, секіру қажеттілігімен белгіленеді.

М.ЖУРАБОВЕ,
Шыршық мемлекеттік педагогикалық университетінің оқытушысы.

Тілсіз жау

САЛА ӨКІЛДЕРІНІҢ МІНДЕТІ

Өрт профилактикасын ұйымдастыру және өткізу, өрт қауіпсіздігі талаптарына мойынсұнууды бақылау сала қызметкерлерінің басты міндеті. Сондай-ақ бұған тұрғын үйлерде, тағы басқа да аумақтарда өрт қауіпсіздігінің талап деңгейін сақтау, өртті сөндіруді ұйымдастыру, өрт зоналарында қалған адамдарды, жеке және заңды тұлғалардың мүліктерін құтқару, қоршаған ортаны өрттен қорғау істері де жатады. Ал сала мамандарының біліктілігін арттырудың тиімді жүйесін жасау, кадрларды таңдау және өз орнына қою тәртібін жетілдіру қабылданған қаулылар негізінде жүргізіледі.

С.АХУНОВА,
Өзбекстан Республикасы Олий Мажлисі Заң шығару палатасында ӨҚТҰБ-ның инспекторы.

ДҰРЫС ПАЙДАЛАНУ МАҢЫЗЫ

Өрт жағдайы туындаған кезде өрт қауіпсіздігі құралдарын дер кезінде дұрыс пайдалана білу өте маңызды. Өрт сөндіру құралдары бірнеше түрге газды (көмірқышқылды, аэрозольді) және ұнтақты ОП-3, ОП-5 түрге бөлінеді. Ал түзгілі жағынан қолда пайдаланатын және жылжымалы арбалы түрлері де бар. Өрт сөндіргіш құралдары тікелей күн сәулесі түспейтін жерде және жылжыту құралдарынан алыста сақталуы қажет. Сондай-ақ олар әр 20 метрде 1, дененен 1,54 метр биіктікте тұруы тиіс.

Ш.ХАМИДУЛЛАЕВ,
Өзбекстан Республикасы Олий Мажлисі Заң шығару палатасында ӨҚТҰБ-ның кіші инспекторы.

ӨЗІНДІК ТАЛАПТАРЫНА СӘЙКЕС

Өрт қауіпсіздігінде әр аумақта өрт кезінде адамдардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге, сондай-ақ қауіпті ғимарат пен құрылғылар үшін қосымшаға сәйкес, өрттің алдын алу жол-жорықтары жасалған болуы тиіс. Барлық ұйымдар мен мекемелердің жұмысшы-қызметкерлері өрт қауіпсіздігі ережелері бойынша нұсқаулықтар алғаннан соң жұмыс істеуіне рұқсат беріледі. Ал жұмыс істеу түрі өзгерген уақытта өрттің алдын алу және оны сөндіру туралы басшы белгіленген тәртіппен қосымша мәлімет алуы қажет.

Ғ.МАХКАМОВ,
“Бунедкор” спорт алаңында ӨҚТҰБ-ның кіші инспекторы.

